

УДК 330.341.1

ВПЛИВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС У ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Петухова О.М., канд.економ.наук, доц.

Національний університет харчових технологій

В статті розглянуто стан, особливості, проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості України в умовах фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, фінансово-економічна криза, підприємства харчової промисловості.

INFLUENCE OF FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS ON INNOVATIVE PROCESS IN THE FOOD-PROCESSING INDUSTRY OF UKRAINE

Petukhova O.M.

In the article present condition, problems and prospect for the development of innovative activity enterprises of food industry in Ukraine in the condition of financial-economic crisis.

Key words: innovation, innovative activity, financial-economic crisis, enterprises of food industry.

ВЛИЯНИЕ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА НА ИННОВАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС В ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Петухова О.М.

В статье рассмотрены состояние, особенности, проблемы и перспективы развития инновационной деятельности предприятий пищевой промышленности Украины в условиях финансово-экономического кризиса.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, финансово-экономический кризис, предприятия пищевой промышленности.

Вступ. Розвиток економіки України відбувається у контексті світових тенденцій. Загальна фінансово-економічна криза зумовлює необхідність пошуку нових шляхів та важелів впливу на динаміку розвитку вітчизняної харчової промисловості, переорієнтації галузі на інноваційну модель.

© *О.М.Петухова, 2009 р.*

Занепад галузей і підприємств реального сектору економіки зумовлює скорочення замовлень на НДДКР. Багато підприємств не працюють або виконують надзвичайно малий обсяг робіт порівняно зі своєю потужністю через неконкурентоспроможність продукції, зумовлену технологічним відставанням виробництва. Підприємства потребують інвестиційних коштів на модернізацію, технічну перебудову виробництва, поліпшення асортименту продукції та науковий супровід. Тобто потенційний попит на НДДКР галузевих НДІ відкладений до часу відновного зростання економіки реального сектору [2, с.96-97].

Сучасні реалії вимагають посиленої уваги до активізації інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості, яка є безсумнівним каталізатором економічного зростання галузі, рушійною силою підвищення ефективності її функціонування, фактично інвестиціями у майбутнє.

Постановка завдання. Дослідженню різних аспектів інноваційної діяльності присвячено значну кількість наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів. Вагомий внесок у дослідження цих проблем зробили В.Александрова, Ю.Бажал, О.Василенко, В.Геєць, Б.Кваснюк, Н.Краснокутська, Д.Крисанов, Р.Фатхудинов, Л.Федулова, Й.Шумпетер та ін.

Водночас, поряд зі значними здобутками науковців у дослідженні різних аспектів інноваційної сфери, залишаються недостатньо розробленими проблеми розвитку інноваційної діяльності окремих галузей економіки в складних мінливих умовах фінансово-економічної кризи, удосконалення механізму

державного регулювання й забезпечення реалізації пріоритетних інноваційних та науково-технічних проектів із врахуванням підвищеної залежності національної економіки, зокрема її харчової промисловості, від негативних світових тенденцій та нерозвиненості ринкових інституцій.

Метою роботи є вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо активізації інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості України.

Результати. В умовах розвитку фінансово-економічної кризи під впливом глобалізації економіки та посилення конкуренції на розвиток економіки підприємств харчової промисловості впливають численні фактори. Перш за все, якість вироблюваної продукції, її собівартість, ціна, ефективність виробництва, конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішніх ринках, а також зростання обсягів виробництва. При цьому інноваційна складова є невід'ємною частиною розвитку ефективного виробництва.

Серед визначених Верховною Радою України стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні на 2003 – 2013 роки [1] є і високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості. При цьому особлива увага звертається на обладнання для фасування, пакування і маркування продуктів харчування і напоїв; а також на виробництво екологічно чистих харчових продуктів та продуктів із оздоровчими властивостями з овочевих та зернових культур.

Специфіка інноваційної діяльності кожного підприємства визначається його галузевою приналежністю, конкретними особливостями його діяльності (функціонування), наявним ресурсним потенціалом, зокрема кадровим, та фінансовими можливостями. Інноваційна діяльність пронизує усі функціональні сфери, зокрема: планування, наукові дослідження, розробку проектів, виробництво, маркетинг. Розвиток інноваційної діяльності на підприємствах полягає у підвищенні ефективності традиційних та розвитку нових організаційних форм та економічних методів стимулювання новаторства.

Згідно досліджень Українського Рейтингового Агентства підприємства кондитерської промисловості входять до числа найкращих інноваційних компаній в Україні. Зокрема ООО Nestle Україна входить до першої десятки основного рейтингу інноваційних компаній поряд із такими інноваційно активними компаніями, як ЗАО Київстар Дж. Ес.Ем (мобільний зв'язок), ЗАО Компанія «Інком» (високі технології), КБ ПриватБанк (банківський сектор), Холдинг «Група Норд» (машинобудування), ВАТ НАСК «Оранта» (страховий ринок) тощо. Загалом слід зазначити, що з розвитком процесів глобалізації економіки світові корпорації принесли нові стандарти на українські ринки. З приходом західних інвесторів Kraft і Nestle кондитерські підприємства почали активно інвестувати в реконструкцію і модернізацію існуючих потужностей, запускати нові технологічні лінії.

Для забезпечення максимально ефективної діяльності підприємства галузі значну увагу приділяють технічним та технологічним інноваціям. Найбільші зусилля при цьому зосереджуються на удосконаленні рецептур, виробничих інноваціях, урізноманітненні маркетингової політики. При цьому особлива увага приділяється технологіям виробництва корисних продуктів оздоровчого харчування. Підприємства активно впроваджують комп'ютеризовані системи управління товарообігом та удосконалюють дистриб'юторські і логістичні схеми, що дозволяє забезпечити безперебійне постачання продукції у торгівельну мережу.

Постійне подорожчання ресурсів зумовлює пошук нових шляхів зниження витрат в усіх сферах діяльності. Особливу увагу підприємства галузі приділяють оптимізації витрат за допомогою впровадження енергозберігаючих технологій. Зокрема, будівництво і введення в експлуатацію власної автономної котельні лише на одній із фабрик дозволило компанії «АВК» скоротити затрати на енергоносії більш ніж на 1 млн. грн. на рік. ЗАТ «Крафт Фудс Україна» з самого початку віддало перевагу встановленню енергозберігаючого обладнання, намагаючись зводити енергозатрати до мінімуму.

Отже, підприємства харчової промисловості усвідомили необхідність технічного переоснащення і вкладають значні кошти в модернізацію обладнання та впровадження передових технологій. Найбільш високу активність у впровадженні нових технологій проявляють підприємства, ринки продукції яких є високо конкурентними.

Через жорстку конкуренцію на внутрішньому ринку лікєро-горілочна промисловість є однією із найбільш розвинених, структурованих та технологічних. Провідні компанії галузі, зокрема ЛГЗ «Хортиця», «Союз-Віктан», «Nemiroff» та інші за останні роки побудували або капітально модернізували заводи та здобули міжнародні сертифікати якості. Підприємства не лише модернізують обладнання, але й приділяють значну увагу удосконаленню внутрішніх бізнес-процесів, розвивають продаж дорогої і преміальної горілки на внутрішньому ринку і активно освоюють зарубіжні ринки.

Щоб зайняти лідируючі позиції на ринку, потрібно правильно обрати модель корпоративного управління, створити ефективний менеджмент, бездоганно організовану структуру бізнес-процесу, обов'язкову його автоматизацію. Підприємства лікєро-горілочної галузі одними з перших почали впроваджувати новітні системи управління підприємствами. Так, на ЛГЗ «Хортиця» впроваджено ERP-систему, «Союз-Віктан» перейшов на систему від світового лідера з розробки програмного забезпечення такого класу – компанії SAP. Крім того підприємства удосконалюють технології просування, зокрема побудову системи дистрибуції та проведення рекламних кампаній.

Оцінити ефективність впровадження системи управління непросто. Звичайно через рік показники основних бізнес-процесів порівнюються з тими, що були раніше. Після впровадження ERP-системи на ЛГЗ «Хортиця» на 35 % покращилось використання складських приміщень (місткість – до 25 %), на 25 % – прискорення і збільшення товарообороту, на 20 % підвищилась продуктивність праці. Сьогодні весь виробничий цикл (закупівлі, виробництво, управління якістю, поставки, відвантаження, управління виробничою

собівартістю) знаходиться під її контролем. Таким чином ІТ-система багаторазово підняла ефективність роботи.

На ринку пива міцні позиції займає четвірка компаній – «САН ІнБев Україна», ЗАТ «Оболонь», «ВВН-Україна» та група «Сармат». Ці виробники постійно оновлюють виробниче обладнання, впроваджують новітні технологічні розробки, впроваджують передові системи контролю якості продукції.

Серед лідерів лише ЗАТ «Оболонь» є компанією зі стовідсотковим українським капіталом. І саме ЗАТ «Оболонь» першим серед підприємств харчової промисловості сертифікувала чотири системи управління якістю відразу. Разом із головним заводом сертифікацію пройшли два філіали компанії, таким чином отримавши пропуск на ринки збуту країн-членів СОТ. Зазначимо, що виконання вимог стандарту ISO 22000 (системи управління безпекою харчових продуктів) для більшості країн-членів СОТ є обов'язковим, інакше продукція просто буде заборонена для продажу.

Загалом статистичні дані свідчать, що за роки незалежності України інноваційна активність підприємств характеризується нестійкими тенденціями, що є наслідком не лише мінливості економічної ситуації, але й не зовсім адекватних реальним умовам державних рішень в сфері економічної, зокрема інноваційної політики. Загалом, не зважаючи на певні позитивні зрушення в інноваційній сфері України, суттєвих проривів на новий економічний рівень поки що не спостерігається.

Ефективність інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості значною мірою визначається насамперед узгодженістю систем інвестування, оподаткування, кредитування, які функціонують в інноваційній сфері. З огляду на це підприємства харчової промисловості сподіваються на чітку державну підтримку процесів розробки та впровадження нових технологій. Для ефективною реалізації інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості необхідні сприятливі економічні, політичні, соціальні та інші умови, які формуються на макроекономічному рівні.

Щодо України, то державне регулювання полягає у внесенні змін до чинних законів про наукову, науково-технічну й інноваційну діяльність і зв'язку з набуттям чинності новими Цивільним і Господарським кодексами України; у розвитку і підтримці системи освіти в країні; створенні державної інформаційної інфраструктури; здійсненні контролю за розвитком в Україні пріоритетних напрямів інноваційної діяльності; створенні державного інноваційного фонду, фінансово-кредитних компаній, венчурних фондів тощо. [3, с.43].

Аналіз законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси в Україні, показує, що ці закони концептуально не узгоджені, не формують єдиної системи підтримки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та не формують мотиваційного поля зростання конкурентоспроможності на макро- і мікрорівнях. Це можна пояснити гносеологічними протиріччями і методологічною неузгодженістю понятійного апарату, що використовується в законодавчих та інших нормативних актах, фрагментарністю охоплення проблем і, як наслідок, відсутністю гармонійності конкурентної та інноваційної політик [4, с.57].

Інноваційна діяльність вимагає значних фінансових ресурсів, а кожне підприємство прагне отримувати максимум прибутку при мінімумі виробничих витрат та ризику. Разом з тим поки що не розроблено дієвого механізму фінансування інноваційної діяльності підприємств, який би дозволив підприємствам широко залучати необхідні кошти та реалізовувати інноваційні проекти за рахунок оптимального поєднання власних й залучених коштів, не зважаючи на притаманний їм високий ступінь ризику.

Висновки. Працюючи в умовах фінансово-економічної кризи підприємства харчової промисловості змушені приділяти посилену увагу інноваційній діяльності, як одній з головних сил конкурентної боротьби за споживачів та ринки збуту продукції. Найбільш пріоритетним напрямом і чинником забезпечення конкурентних переваг є розробка і впровадження нових

видів продукції. Цей напрям визначає решту векторів розвитку діяльності підприємств.

Інноваційна діяльність підприємств харчової промисловості стримується розвитком фінансово-економічної кризи, недосконалістю нормативно-правової бази регулювання інноваційних процесів, нерозвиненістю інфраструктури інноваційної діяльності, повільним формуванням в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції, неефективністю організаційної структури управління інноваційною та науково-технічною діяльністю тощо. Водночас у сучасних умовах господарювання для перемоги у конкурентній боротьбі підприємствам харчової промисловості необхідно оперативно реагувати на динамічні зміни у зовнішньому середовищі, впроваджуючи інноваційні продукти і технології. Для забезпечення стабільного розвитку підприємствам галузі необхідне бачення довгострокової перспективи і вміння правильно обирати орієнтири та принципи діяльності підприємств.

Таким чином, будучи фактором стримування економічного зростання, фінансово-економічна криза одночасно створює унікальні нові можливості для розвитку вітчизняної економіки, зокрема й харчової промисловості. Отже це шанс для стрімкого розвитку вітчизняних товаровиробників, проривних технологій та інновацій.

Література:

1. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16 січня 2003 року № 433-IV.

2. Федулова Л.І. Державна політика в національній інноваційній системі: стабільність зберігається // *Актуальні проблеми економіки*, 2008, № 4 (82). С. 90 – 103.

3. Притикіна О.Л., Стасюк Ю.М., Щипанова О.В. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС // *Фінанси України*, 2005, № 5. – с.36-43.

4. *Тарнавська Н. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання України // Економіст, 2007, № 10. – с.56 – 61.*